

*Когда наука достигает какой-либо вершины,
с нее открывается обширная перспектива
дальнейшего пути.*

С. И. Вавилов

Механізм регулювання економіки

УДК 658:15

**Пономаренко В. С.,
Карман З. М.**

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

The methods based on the analysis of financial and material constituents of enterprise assets motion in capital cycle are grounded in the article. The comparative appraisal models description of enterprise financial stability is given.

В умовах трансформаційного періоду становлення ринкової економіки одним із актуальних питань теорії стратегічного розвитку підприємства, та зокрема його фінансових ресурсів, є наукове обґрунтування підходів до визначення рівня фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Фінансово-економічна література містить значну кількість методик визначення фінансової стійкості підприємства [4 – 13; 15 – 17], що базуються на співвідношенні величини всіх його запасів (З) з обсягом власних оборотних засобів (ВОБЗ), чистих оборотних засобів (ЧОБЗ) та основних джерел покриття запасів (ОДПз). Але порівняння базової методики з іншими, призначеними для оцінювання фінансового стану підприємства, відображає протилежність отриманих результатів. У зв'язку з цим метою статті є обґрунтування методики, яка базується на аналізі руху фінансової та матеріальної складових засобів підприємства в кругообігу капіталу.

Базова методика в залежності від існуючого співвідношення значень перелічених вище елементів визначає фінансове положення як: а) кризове, якщо $ОДПз < 3$; б) нестійке, якщо $ОДПз \geq 3$; в) нормальне, якщо $ЧОБЗ \geq 3$; г) абсолютно стійке, якщо $ВОБЗ \geq 3$ (1). Тобто річ іде про зв'язок між запасами підприємства та джерелами їх фінансування. Для з'ясування можливості узгодження складових наведених рівнянь розглянемо сутність згаданого елемента обігових засобів та фінан-

сових ресурсів, які його забезпечують. Зазначимо, що узгодженість означених складових має вивчатися на базі аналізу двостороннього зв'язку між ними, що передбачає сама класична балансова схема відображення майна, яким володіє підприємство (активи), та капіталу, вкладеного в нього (пасиви).

Згідно з Національним стандартом України з бухгалтерського обліку (Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" [1]), до складу запасів підприємства відносять активи, які: 1) утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; 2) перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; 3) утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством. Відповідно до наведеної послідовності в активі балансу "Запаси на продаж" відображаються статтями: 1) "Тварини на вирощуванні та відгодівлі" — вартість дорослих тварин на відгодівлі і в нагулі, птиці, звірів, кроликів, дорослих тварин, вибракуваних із основного стада для реалізації, та молодняку тварин; 2) "Готова продукція" — запаси виробів на складі, обробка яких закінчена, вони пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам; 3) "Товари" — вартість товарів, придбаних підприємствами для наступного продажу, що перебувають у виробничому процесі, відображаються статтями; 4) "Незавершене виробництво" — витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги), а також вартість напівфабрикатів власного виробництва і валова заборгованість замовників за будівельними контрактами, що використовуються впродовж усього операційного циклу; 5) "Виробничі запаси" — запаси малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів, інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу [2].

Слід відзначити, що, по-перше, наведені визначення висвітлюються в межах звичайної господарської діяльності та нормального операційного циклу, по-друге, перші три елементи запасів функціонують

у сфері обігу, а останні два відносяться до обігових фондів, які безпосередньо підтримують не тільки відтворювальні операції, а й процес управління підприємством взагалі. Ці положення мають бути виокремлені, бо мають певне значення щодо алгоритму визначення фінансової стійкості підприємства.

Запаси підприємства як частина поточних активів складають певну долю його власних або чистих оборотних активів у залежності від структури джерел фінансування. У практиці фінансового менеджменту частину поточних активів, яка покривається власним капіталом, що залишається після інвестування необоротних активів, відносять до власних оборотних засобів, а частину, яка покривається довгостроковим капіталом (власний капітал та довгострокові позикові ресурси), що залишається після інвестування необоротних, — до чистих оборотних засобів (в різних працях з управління фінансами можна зустріти його визначення як робочого або функціонуючого капіталу).

Загальновідомо, що, згідно зі структурою активу і пасиву балансу підприємства, його платоспроможністю та ліквідністю, величина чистих оборотних активів визначається як різниця між поточними активами та короткостроковими пасивами. Тобто це та частина оборотних засобів, яка не призначена безпосередньо для погашення короткострокових зобов'язань. До того ж, якщо розглянути процес кругообігу капіталу (рис. 1), а саме — трансформацію поточних активів в грошові кошти при нормальному функціонуванні підприємства, — виробничі запаси та незавершене виробництво (НЗВ) мають перетворюватися у фінансові ресурси ($T - B - T' - G'$) через готову продукцію (сферу обігу).

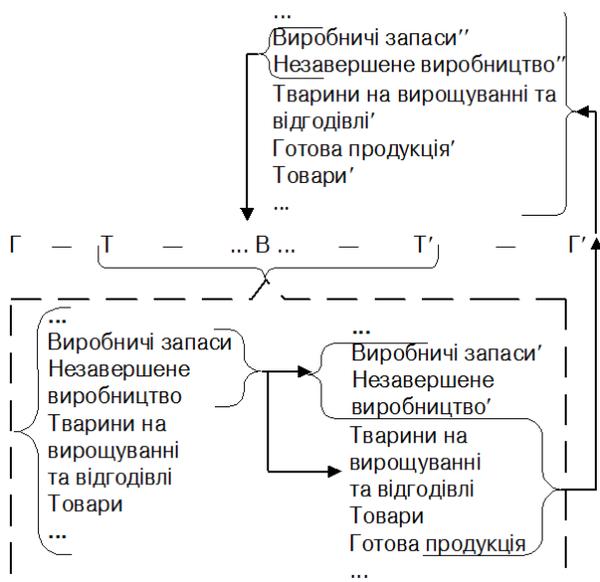

Рис. 1. Процес трансформації запасів підприємства за стадіями кругообігу капіталу:
 Т — товар; Г — гроші; " " та " " — зміна обсягу та складу елементів оборотних активів і джерел їх фінансування за стадіями кругообігу капіталу.

Тобто до запасів, призначених для зміни матеріальної форми в грошову при необхідності розрахуватися з поточними зобов'язаннями, слід віднести такі, які становлять фонди обігу, а саме — готову продукцію, товари та тварини, призначені для реалізації. З цього виходить, що для нормального функціонування підприємства чисті оборотні засоби мають підтримуватися на рівні величини виробничих запасів та незавершеного виробництва, тим паче що їхня структура забезпечує підтримку як процесу управління взагалі, так і відтворювального процесу зокрема, що, в свою чергу, є підґрунтям для розрахунків за довгостроковими зобов'язаннями. Сам же факт включення до чистих оборотних активів зазначених вище елементів фондів обігу заздалегідь передбачає омертвлення фінансових ресурсів на значний строк, що призводить до пониження вартості інвестованих активів, маневреності оборотного капіталу, термінової ліквідності, збільшення операційного та фінансових циклів, що свідчить про певні недоліки не тільки фінансової, маркетингової стратегії, а й стратегії його розвитку взагалі.

Вірність цього положення може бути підтверджена аналізом зворотного зв'язку (пасив — актив), а саме — напрямом використання власних фінансових ресурсів у процесі інвестування активів. З огляду на методичку визначення фінансової стійкості цей зв'язок має на увазі необхідність фінансування власними та прирівняними до них джерелами всього обсягу запасів і, зокрема, покриття довгостроковими пасивами тієї їх частини, що функціонує у сфері обігу. Але у підприємства, якщо воно характеризується нормальною стійкістю як у сфері фінансів, так і у сфері виробництва відсутня потреба впродовж операційного циклу підтримувати довгостроковим капіталом запаси готової продукції та товарів.

Таким чином, результати проведеного аналізу свідчать, що при визначенні фінансової стійкості підприємства в якості основного елемента обігових засобів, з яким мають бути порівняні обсяги власних джерел його фінансування, необхідно використовувати не всі запаси, а лише їх виробничу частину та величину незавершеного виробництва. Це означає, що фінансовий стан підприємства можна вважати стійким за умови рівняння обсягу чистого обігового капіталу та зазначеної частини запасів. І, як слідство, фінансова стійкість підприємства є абсолютною, якщо ця частина охоплює власні оборотні засоби (фінансується тільки за рахунок власного капіталу при наявності дострокового позикового капіталу; при його відсутності чистий обіговий капітал є частиною власного капіталу, котрий залишається після його інвестування в необоротні активи), — дорівнює величині власних обігових засобів).

		Засоби	Джерела
Власні оборотні активи	Необоротні активи	1	Власний капітал
	2		
Чисті оборотні активи	3	Довгострокові пасиви	
	4	Короткострокові кредити	
Виробничі запаси Незавершене виробництво	Тварини на вирощуванні та відгодівлі	...	
	Товари Готова продукція	

Рис. 2. Співвідношення елементів балансу підприємства з огляду на його фінансову стійкість:
 1 — лінія абсолютної фінансової стійкості;
 2 — лінія нормальної фінансової стійкості;
 3 — лінія нестійкого фінансового стану;
 4 — лінія кризового фінансового стану.

З урахуванням наведеної пропозиції модель (1) має бути представлена в наступному вигляді. Фінансове положення підприємства можна визнати як: а) кризове, якщо $ОДПз < ВЗ + НЗВ$; б) нестійке, якщо $ОДПз \geq ВЗ + НЗВ$; в) нормальне, якщо $ЧОБК \geq ВЗ + НЗВ$; г) абсолютно стійке, якщо $ВОбз \geq ВЗ + НЗВ$ (2).

Для підтвердження реальності запропонованої моделі слід провести порівняння оцінок за обома моделями з використанням коефіцієнтів, які традиційно застосовуються для аналізу фінансової стійкості підприємства, зокрема:

1) період самофінансування ($П_{сф}$), який характеризує наявність резервів підприємства, що дозволяють фінансувати його витрати. Наведений показник має свідчити про високий ($> = 90$ днів) або низький рівень резервів (< 90 днів) у підприємства для фінансування своїх витрат у складі собівартості. У міжнародній практиці вважається нормальним, якщо даний показник перевищує 90 днів [14];

2) коефіцієнт Бівера (K_B), який дорівнює відношенню припливу коштів до загальної суми заборгованості. За міжнародними стандартами величина цього показника перебуває в інтервалі 0,17 – 0,4. Значення $K_B \leq 0,17$ дозволяє віднести підприємство до високої групи "ризиків втрати платоспроможності", тобто рівень його платоспроможності

низький; $0,17 < K_B \leq 0,4$ — до середньої групи "ризиків втрати платоспроможності", коли рівень платоспроможності оцінюється як середній; $K_B > 0,4$ — до низької групи "ризиків втрати платоспроможності", тобто коли рівень платоспроможності досить високий [14];

3) коефіцієнт забезпечення власними засобами ($K_{звз}$) відображає питому вагу власних оборотних засобів в їх загальній величині та характеризує наявність у підприємства власних обігових коштів, необхідних для забезпечення його фінансової стійкості. Якщо коефіцієнт забезпечення власними засобами стає меншим 0,1, структура балансу підприємства визнається незадовільною [3];

4) коефіцієнт автономії ($K_{ав}$) відбиває рівень власного капіталу підприємства та свідчить про запас його міцності;

5) коефіцієнт забезпечення запас та витрат власними джерелами ($K_{звд}$). Цей показник має бути не нижчим за 0,6 [11].

Для збільшення точності оцінки за моделлю (1) в якості порівняльного доцільно використати узагальнюючий показник (3), що відображає не тільки стан, а й результати діяльності підприємства [14]. Його сутність полягає у визначенні групи, до якої може бути віднесено підприємство за рівнем стійкості та доходності. Номер групи залежить від бальної оцінки коефіцієнтів, котрі входять до складу узагальнюючого показника. Окрім наведеного вище коефіцієнта автономії, до нього входять рентабельність власного капіталу ($P_{вк}$), коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом ($K_{пна}$), період оборотності кредиторської заборгованості ($П_{кз}$) та період обороту чистого виробничого оборотного капіталу ($П_{чобк}$). Належність підприємства до тієї чи іншої групи визначається сумою балів за всіма показниками: *перша група* — сума балів становить від 16 до 25 включно (підприємство має високу рентабельність і є фінансово стійким); *друга група* — сума балів становить від 16 до 25 включно (підприємство має задовільний рівень рентабельності, його платоспроможність і фінансова стійкість перебувають у цілому на прийнятному рівні, хоча окремі показники перебувають нижче значень, що рекомендують); *третья група* — сума балів становить від 6 до 15 включно (підприємство є фінансово нестійким, має низьку рентабельність); *четверта група* — сума балів становить 0 (підприємство перебуває в глибокій фінансовій кризі).

У таблиці подано результати порівняльного оцінювання фінансової стійкості ряду підприємств за наведеними моделями та додатковими коефіцієнтами (1 представлено сукупність підприємств, що відображає найбільшу варіативність розбіжностей отриманих оцінок).

Механізм регулювання економіки

8

Таблиця

Закінчення табл.

Порівняльна оцінка фінансової стійкості підприємства

Підприємство	Показник	Період, р.							
		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
АТ "Харківський канатний завод"	Фінансова стійкість за моделлю:								
	(1)	К	К	К	К	А	А	А	
	(2)	НС	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	
	П _{СФ}	72	73	135	114	390	1274	523	
	К _Б	0,41	0,13	0,12	-0,19	0,86	-0,2	0,60	
	К _{ЗВЗ}	0,12	-0,21	-0,52	-0,96	0,39	0,31	0,47	
	К _{АВ}	0,71	0,60	0,52	0,47	0,75	0,73	0,83	
	К _{ЗВД}	0,2	-0,3	-1,1	-2,3	1,8	1,4	1,4	
	(3)	Н	НС	НС	К	Н	Н	Н	
	ЗАТ "Харківвонна"	(1)	НС	НС	НС	Н	К	Н	К
(2)		А	А	А	А	А	А	Н	
П _{СФ}		52	67	72	53	65	75	374	
К _Б		0,22	0,07	0,19	-0,08	-0,27	-0,02	-0,08	
К _{ЗВЗ}		0,65	0,64	0,68	0,67	0,41	0,61	-0,08	
К _{АВ}		0,79	0,79	0,81	0,80	0,61	0,77	0,51	
К _{ЗВД}		0,83	0,81	0,78	0,74	0,46	0,88	-0,37	
(3)		Н	Н	Н	Н	Н	Н	НС	
ВАТ "Вовчанська взуттєва фабрика"		(1)	К	К	К	К	А	Н	К
		(2)	А	А	А	А	-"-	А	А
	П _{СФ}	52	32	37	23	30	122	54	
	К _Б	0,51	0,64	-0,22	-0,12	-0,56	0,04	0,74	
	К _{ЗВЗ}	0,73	0,69	0,67	0,71	0,79	0,54	0,59	
	К _{АВ}	0,90	0,88	0,89	0,91	0,94	0,81	0,77	
	К _{ЗВД}	0,90	0,78	0,79	0,95	1,02	0,71	0,71	
	(3)	А	А	Н	А	А	Н	А	
	ВАТ "Швейна фабрика ім. Тінякова"	(1)	К	К	К	А	НС	К	К
		(2)	-"-	А	А	-"-	-"-	НС	-"-
П _{СФ}		52	93	73	98	116	151	120	
К _Б		0,59	0,92	1,02	0,47	-0,08	-0,19	-0,17	
К _{ЗВЗ}		0,18	0,40	0,45	0,58	-0,30	0,00	-0,41	
К _{АВ}		0,90	0,89	0,87	0,89	0,65	0,60	0,44	
К _{ЗВД}		0,28	0,83	0,73	1,24	-0,93	-0,01	-1,21	
(3)		Н	А	А	Н	Н	НС	К	
ЗАТ "Куп'янський МКК"		(1)	Н	Н	Н	Н	НС	К	К
		(2)	А	-"-	А	А	Н	-"-	НС
	П _{СФ}	46	60	57	48	26	25	28	
	К _Б	0,99	0,60	0,61	0,24	0,27	0,34	0,23	
	К _{ЗВЗ}	0,47	0,25	0,39	0,31	0,24	0,02	-0,03	
	К _{АВ}	0,85	0,79	0,79	0,79	0,79	0,75	0,72	
	К _{ЗВД}	0,96	0,66	0,71	0,91	0,50	0,04	-0,08	
	(3)	А	А	А	А	А	А	Н	
	ТОВ "Харківський м'ясокомбінат"	(1)	К	К	К	К	К	К	К
		(2)	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-
П _{СФ}		365	44	41	44	41	21	30	
К _Б		-0,16	1,05	-0,65	0,15	0,38	0,40	0,06	
К _{ЗВЗ}		-0,6	-1,9	-8,0	-2,2	-2,4	-2,1	-5,8	
К _{АВ}		0,71	0,57	0,20	0,13	0,32	0,37	0,13	
К _{ЗВД}		-1,71	-6,71	-14,61	-4,45	-8,61	-6,31	-19,66	
(3)		НС	НС	К	НС	Н	Н	НС	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	
ДП "Харківський завод шампанських вин"	Фінансова стійкість за моделлю:								
	(1)	НС	НС	НС	К	К	К	К	
	(2)	А	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	
	П _{СФ}	136	88	370	104	117	28	65	
	К _Б	0,49	0,35	-0,09	-0,12	0,08	-0,06	-0,01	
	К _{ЗВЗ}	0,49	0,33	0,33	0,18	0,17	0,24	0,09	
	К _{АВ}	0,65	0,59	0,59	0,47	0,40	0,48	0,20	
	К _{ЗВД}	0,99	0,71	0,71	0,32	0,34	0,51	0,36	
	(3)	А	Н	Н	Н	Н	Н	Н	
	ДП "Електроважмаш"	(1)	К	К	К	К	К	К	К
(2)		-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	
П _{СФ}		228	157	54	60	70	75	86	
К _Б		0,11	0,06	-0,08	-0,06	0,51	-0,11	0,30	
К _{ЗВЗ}		0,27	0,02	-0,28	-0,70	-0,28	-0,49	0,23	
К _{АВ}		0,87	0,70	0,68	0,62	0,70	0,64	0,75	
К _{ЗВД}		0,32	0,03	-0,33	-0,81	-0,36	-0,61	0,29	
(3)		Н	Н	НС	НС	Н	НС	Н	
ЗАТ "Південкабель"		(1)	К	К	А	К	А	А	К
		(2)	А	А	-"-	А	-"-	-"-	А
	П _{СФ}	66	38	55	25	48	38	26	
	К _Б	0,77	1,27	1,69	1,91	3,47	1,98	1,48	
	К _{ЗВЗ}	0,49	0,62	0,74	0,75	0,86	0,76	0,66	
	К _{АВ}	0,78	0,87	0,88	0,87	0,91	0,89	0,86	
	К _{ЗВД}	0,70	0,78	1,03	0,96	1,26	1,05	0,89	
	(3)	Н	А	А	А	А	А	А	
	ВАТ "Серп і молот"	(1)	К	К	К	К	К	К	К
		(2)	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-
П _{СФ}		135	62	59	77	44	30	108	
К _Б		0,14	-0,16	-0,10	-0,46	-0,23	-0,39	-0,31	
К _{ЗВЗ}		0,42	0,14	-0,29	-0,08	-0,44	-1,44	-2,18	
К _{АВ}		0,92	0,87	0,80	0,88	0,85	0,80	0,72	
К _{ЗВД}		0,51	0,16	-0,36	-0,10	-0,50	-1,59	-2,59	
(3)		К	К	К	К	К	К	К	
ВАТ "Завод ім. Фрунзе"		(1)	А	А	А	А	А	А	Н
		(2)	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	А
	П _{СФ}	195	191	185	155	121	148	86	
	К _Б	2,01	3,19	3,99	4,14	1,79	1,95	0,69	
	К _{ЗВЗ}	0,92	0,93	0,89	0,89	0,81	0,83	0,62	
	К _{АВ}	0,95	0,95	0,92	0,91	0,86	0,92	0,78	
	К _{ЗВД}	1,72	1,63	1,93	1,67	1,51	1,51	1,00	
	(3)	А	А	А	А	А	А	А	
	ВАТ "Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе"	(1)	К	К	К	К	К	К	К
		(2)	-"-	НС	Н	НС	-"-	-"-	-"-
П _{СФ}		51	94	89	77	59	67	46	
К _Б		0,30	0,09	0,17	0,21	0,18	-0,15	-0,18	
К _{ЗВЗ}		0,16	0,03	0,03	-0,11	-0,01	-0,24	-0,56	
К _{АВ}		0,81	0,69	0,61	0,55	0,60	0,52	0,39	
К _{ЗВД}		0,19	0,04	0,04	-0,17	-0,01	-0,31	-0,66	
(3)		Н	Н	Н	Н	Н	НС	К	
ВАТ "Турбоатом"		(1)	А	А	А	А	А	А	А
		(2)	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-	-"-
	П _{СФ}	524	1005	1575	959	576	888	897	
	К _Б	0,67	1,31	0,50	0,54	1,30	2,41	0,67	
	К _{ЗВЗ}	0,79	0,84	0,77	0,72	0,80	0,91	0,86	
	К _{АВ}	0,91	0,92	0,86	0,87	0,92	0,96	0,93	
	К _{ЗВД}	1,40	1,96	2,05	1,82	2,12	3,33	2,35	
	(3)	А	А	А	А	А	А	А	

Дані таблиці свідчать, що для підприємств, які мають обсяг запасів та витрат, котрий дорівнює або перевищує оборотні засоби (АТ "Харківський канатний завод": 2000 – 2003 рр.; ВАТ "Швейна фабрика ім. Тінякова" — 2000 р.; ЗАТ "Південкабель": 1999 р., 2001 р., 2002 р.; ВАТ "Завод ім. Фрунзе" та ВАТ "Турбоатом" — усі роки;), фінансова стійкість за обома моделями має однаковий рівень — "абсолютний". Цей факт не потребує окремих пояснень, бо є зрозумілим із алгоритму визначення фінансової стійкості. Цим же зумовлюється неоднозначність кризового стану як слідства відсутності власних обігових засобів у суб'єкта хазяйнування. Так, для ЗАТ "Харків-вовна" у 2003 р. оцінки різняться — кризовий та нормальний стан відповідно за першою (вірною є умова **а**) та другою (вірною є умова **в**) моделями. На наш погляд, більш реальною є друга оцінка, про що свідчать наявність значних власних резервів фінансування експлуатаційних потреб (період самофінансування становить 374 дні) та потенційна можливість залучення фінансових ресурсів без ризику втрати фінансової стійкості (коефіцієнт автономії дорівнює 0,51). Подібні результати оцінки мав АТ "Харківський канатний завод" у 1997 р.: кризовий стан за першою моделлю, нестійкий — за другою. Третя модель дає оцінку фінансової стійкості як нормальну. Значення коефіцієнта автономії (0,71) характеризує підприємство як таке, що володіє значним запасом міцності. Тобто абсолютно вірогідною є ситуація, коли підприємство підтримує нормальний стан за рахунок покриття чистим оборотним капіталом запасів, які циркулюють у сфері виробництва. Якщо ж ці елементи запасів та витрат фінансуються сумою чистих оборотних активів та короткострокових кредитів, стан знаходиться на недостатньо стійкому рівні, але його неможливо визнати кризовим.

Так, ВАТ "Швейна фабрика ім. Тінякова" хоча й характеризується значеннями питомої ваги власних оборотних засобів в оборотних активах та запасах (2002 р.) нижче мінімально можливих (0,00 та (-0,01) при нормативних >0,10 та >0,6 відповідно), але період самофінансування та коефіцієнт автономії не підтверджують критичність ситуації (151 день та 0,61 відповідно — див. таблицю). До того ж оцінка за другою та третьою моделями є ідентичною — нестійкий фінансовий стан.

Подібну ситуацію відбивають результати розрахунків для ЗАТ "Куп'янський МКК" (2003 р.). Наявність певного потенціалу щодо підтримки платоспроможності підтверджує величина власного капіталу, яка становить 71% від загальних джерел підприємства, а значення коефіцієнта Бівера (0,21) дозволяє віднести підприємство до середньої групи "ризик втрати платоспроможності". Достатній рівень стійкості та задовільну дохідність відображає оцінка за

третьою моделлю, визначаючи фінансовий стан як нормальний (див. таблицю). Наведені результати не дають ніяких підстав визначати стан ЗАТ "Куп'янський МКК" як кризовий у фінансовому аспекті та з великою долею вірогідності дозволяють характеризувати його як нестійкий.

Стосовно таких підприємств, як ТОВ "Харківський м'ясокомбінат", ДП "Електроважмаш" та ВАТ "Серп і молот", слід відзначити, що за обома моделями ((1) та (2)) вони мають кризову оцінку (див. таблицю). Ці підприємства практично за всіма аналізованими роками мають від'ємні значення власних оборотних засобів, характеризуються відсутністю чистого оборотного капіталу, недостатністю основних джерел формування запасів та, як наслідок, низькими значеннями (менше 90 днів) періоду самофінансування. Проте в структурі пасиву балансу як у ДП "Електроважмаш", так і у ВАТ "Серп і молот" переважає власний капітал, величина якого становить більше 60%. Але з огляду на структуру активів цього обсягу недостатньо навіть для покриття необоротних засобів. Отже, наведений аналіз доводить, що за умови недостатності чистого оборотного капіталу та короткострокових кредитів для покриття величини всіх запасів підприємства обидві моделі визначають фінансовий стан підприємства як кризовий.

Найбільший інтерес з огляду на проблему, що аналізувалась, становлять результати визначення рівня фінансової стійкості ДП "Харківський завод шампанських вин" (1977 р.) та ЗАТ "Південкабель" (1997, 1998, 2000, 2003 рр.). Моделі, що розглядаються, дають для цих підприємств "протилежні" оцінки. Для ДП "Харківський завод шампанських вин" рівень фінансового стану в 1997 р. подається як нестійкий за першою моделлю та як абсолютно стійкий — за другою. Наведені в таблиці додаткові коефіцієнти обґрунтовують реальність другої оцінки — їх величини значно перевищують нормативні: період самофінансування — 136 проти 90 днів; коефіцієнт Бівера (0,49) — група низького "ризик втрати платоспроможності"; частка власних оборотних засобів в їх загальній величині — 0,49 проти 0,10; коефіцієнт автономії (0,87) — проти 0,5; власні оборотні засоби становлять в обсязі запасів 99% проти 60%. До того ж третя модель характеризує ДП "Харківський завод шампанських вин" як підприємство з високим рівнем фінансової стійкості та рентабельності. Подібна ситуація відзначається й для ЗАТ "Південкабель" (див. таблицю).

Таким чином, проведене дослідження основних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємства дозволяє зробити наступні висновки: розглянуті моделі визначають стан підприємства *кризовим* — за умови недостатності основних джерел для покриття всього обсягу запасів; *абсолютним* —

за умови рівності всього обсягу запасів та власних оборотних засобів; за інших умов й розбіжності в оцінці — ґрунтуються на виявленні структурного елемента оборотних активів, який має бути визначено як центральний з огляду на джерела його фінансування. Практичні розрахунки та аналіз кругообігу капіталу доводять, що в якості такого елемента має бути обрано частину запасів підприємства, яка функціонує у сфері виробництва, є базою його відтворювального процесу, а саме — виробничі запаси та незавершене виробництво. Тобто стан підприємства можна оцінити як нормальний, якщо означена частина оборотних засобів фінансується за рахунок чистого оборотного капіталу.

Подальші дослідження передбачають розроблення методики узгодження стратегії фінансування суб'єкта господарювання та його фінансової стійкості.

Література: Наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. N 87 "Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси". — ІАЦ "ЛІГА"; подано на сайті <http://www.liga.kiev.ua>. 2. Наказ Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. N 87 "Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс". — ІАЦ "ЛІГА"; подано на сайті <http://www.liga.kiev.ua>. 3. Наказ Міністерства економіки України від 17 січня 2001 року N 10 "Про Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства". — ІАЦ "ЛІГА"; подано на сайті <http://www.liga.kiev.ua>. 4. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? — М.: Финансы и статистика, 1995. — 384 с. 5. Белолипецкий В. Г. Финансы фирмы: Курс лекций / Под ред. И. П. Мерзлякова. — М.: ИНФРА-М, 1998. — 296 с. 6. Бланк И. А. Стратегия и тактика управления финансами. — К.: МП "ИТЕМ" ЛТД, АДЕФ-Украина, 1996. — 536 с. 7. Бланк И. А. Управление активами. — К.: Ника-центр, Эльга, 2000. — 716. 8. Воробьев Ю. Н. Финансовый капитал предприятий. Теория, практика, управление. — Симферополь: Таврия, 2002. — 364 с. 9. Ковалев А. П. Диагностика банкротства. — М.: Финстатпром, 1995. — 96 с. 10. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 768 с. 11. Ковалева А. М. Финансы фирмы: Учебник для вузов по специальности и направлению "Менеджмент" / А. М. Ковалева, М. Г. Лапуста, Л. Г. Самой. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 412 с. 12. Кононенко О. Анализ финансовой отчетности — Харьков: Фактор, 2002. — 144 с. 13. Перар Ж. Управление финансами: с упражнениями / Пер. с фр. — М.: Финансы и статистика, 1999. — 360 с. 14. Самойлов Л. Л. Практические выводы по результатам анализа финансовых показателей; подано на сайті http://manage.ru/finanalysis/inec_analysis2.shtml. 15. Сокиринська І. Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства // Фінанси України. — 2003. — №1. — С. 88 — 95. 16. Холт Р. Н. Основы финансового менеджмента. — М.: Дело, 1993. — 128 с. 17. Чепурко В. В. Моделі ситуативної діагностики фінансового стану аграрних підприємств // Фінанси України. — 2000. — №6. — С. 79 — 90.

УДК 330.43

Малярець Л. М.

СИСТЕМА ИЗМЕРИТЕЛЕЙ В БАНКОВСКОМ КОНТРОЛЛИНГЕ

Analytical support of controlling activity of commercial bank based on the balanced system of meters is offered.

Успешная реализация функций управления деятельностью коммерческого банка предопределяется аналитической поддержкой, адекватной современному уровню развития вычислительных средств. Такая обусловленность сказывается, прежде всего, на качестве оценки, анализа, диагностики и контроллинга в управлении. Современные математические и программные средства обеспечивают обоснованность в подготовке принятия решений. Зачастую их сложность объясняет инертность внедрения в практическую деятельность банка. Особенно быстрыми темпами развиваются статистические методы количественного анализа финансового состояния, диагностики кризисных ситуаций, оценки рисков в деятельности коммерческого банка. В основном это эконометрические методы. Цель эконометрии — получение выводов эмпирических закономерностей в экономике. В этом качестве эконометрия представляет собой одно из средств контроллинга. Обычно оперативная диагностика обеспечивается измерением каждого признака текущего состояния, определением отклонений и изменений в целой системе и на всех уровнях иерархии управления объектом в экономике. Поэтому, прежде всего, необходима система измерителей, которая обеспечит и комплексную оценку текущего состояния объекта, и корректность эконометрических моделей. В подтверждение этого вывода приведем высказывание А. Н. Колмогорова в предисловии к работе А. Лебега "Об измерении величин": "Измерение величин является исходным пунктом всех приложений математики" [1].

Банковский контроллинг имеет свои особенности по сравнению с контроллингом на промышленном предприятии: 1) специфическое воздействие внешних факторов на функционирование банковского контроллинга; 2) определяющий вес процентных доходов в структуре доходов банка; 3) относительная жесткость структуры расходов; 4) большая доля общих и постоянных расходов, что актуализирует институт контроллинга в банковской сфере; 5) существование дуализма в банковских услугах в виде разграничения стоимостного и физического аспектов услуг [2].

В банковском контроллинге выделяют три основные задачи: 1) контроллингу придаются системообразующие функции, поскольку организационная струк-